

Z. Br.

Prace hydrotechniczne w ujściu Wisły w wiekach XVI-XVIII

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 12/3, 648-649

1967

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SYTUACJA PRAWNA PAPIERNIKÓW W DAWNEJ POLSCE

Sytuacja prawna papierników w Polsce w okresie ręcznego czerpania papieru, a więc od ok. 1500 r. do połowy XIX w., charakteryzuje się stopniowym ograniczaniem ich samodzielności. Początkowo papiernik zawierał z właścicielem dóbr umowę, która stanowiła rodzaj przywileju, przy czym dla tego właściciela papiernia miała być nie tyle obiektem dochodowym, co źródłem zaopatrzenia w papier. Później sytuacja zaczęła się zmieniać: właściciele własnym nakładem budowali czerpalnie papieru i sprowadzali papierników, którzy stawali się coraz bardziej zależnymi pracownikami najemnymi. W ten sposób można by podsumować obszerny i źródłowy artykuł dr Jadwigi Siniarskiej-Czaplickiej *Przywileje i obowiązki papierników w dawnej Polsce* („Przegląd Papierniczy”, nr 2/1967).

Artykuł zawiera omówienie tych przywilejów i obowiązków w poszczególnych okresach rozwoju papiernictwa, mianowicie w okresie rozkwitu (1500—1650), upadku (1660—1760), odbudowy w epoce oświecenia oraz w okresie schyłku przemysłowego znaczenia czerpalni.

J. J.

GÓRNICTWO I HUTNICTWO A POCZĄTKI DRÓG ŻELAZNYCH

W liście do redakcji „Stolicy” (nr 15/1967) J. Węgierski zamieścił sporo szczegółów z „prehistorii” dróg żelaznych na ziemiach polskich. Na 9 lat przed otwarciem przez Stephensona pierwszej na świecie linii kolei żelaznej użytku publicznego, ze Stockton do Darlington, projektowano kolejowe połączenie Wrocławia z Zabrzem, przewidując dla niego trakcję parową. W tej sprawie korespondowano m.in. z angielskim konstruktorem lokomotyw, J. Blenkinsopem. Pierwsza na ziemiach polskich linia kolejowa użytku publicznego była uruchomiona 22 V 1842; była to linia Wrocław—Oława. Autor podkreśla, że drogi żelazne powstanie swe zawdzięczają górnictwu i hutnictwu. Budowa pierwszych kolei górniczych i hutniczych z tradycją konna (na powierzchni) na ziemiach polskich pochodzi z ok. 1801 r. (pierwsza znana sieć kolei na powierzchni zaczęła powstawać w Anglii w zagłębiu węglowym Newcastle-on-Tyne w początkach XVII w.).

Z. Br.

MUZEUM OKRĘTU „VASA”

W nrze 5/1967 miesięcznika „Widnokreśli” ukazała się korespondencja ze Szwecji L. Szymańskiego *Okręt „Lwa Północy”*, poświęcona opisowi wydobytego w 1961 r. okrętu „Vasa”¹, przedstawiająca też muzeum Vasavarvet, specjalnie zbudowane dla pomieszczenia tego okrętu. Korespondencję ilustruje kilka nowych fotografii okrętu i muzeum.

Z. Br.

PRACE HYDROTECHNICZNE W UJŚCIU WISŁY W WIEKACH XVI—XVIII

W nrze 1/1967 kwartalnika „Archiwum Hydrotechniki” ukazał się artykuł prof. Pawła Słomianki *Przyczynek do powstania wyspy Westerplatte*. Jest to nie tylko przyczynek do historii zmian linii brzegowej w rejonie dawnego ujścia Wisły przy

¹ Por. o tym okręcie i wydobyciu jego wraka: „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, nr 3/1961, s. 508 i nr 3/1965, s. 430.

twierdzy Wisłoujście i powstania wyspy Westerplatte, lecz również przyczynek do historii prac hydrotechnicznych prowadzonych tutaj przez gdańszczan od końca XVI do końca pierwszej ćwierci XVIII w. Artykuł przedstawia rozwój budowli hydrotechnicznych w ujściu Wisły, tj. głównie falochronów i ostróg, jako jednego ze środków walki gdańskich inżynierów z zapiaszczaniem toru żeglownego wiodącego z reddy na Wisłę.

Odnotowując artykuł prof. Słomianki warto przypomnieć, że dla utrzymania odpowiedniej głębokości toru żeglownego Gdańsk prowadził też przy Wisłoujściu duże roboty pogłębiarskie. Zapiaszczanie tego toru było również troską Władysława IV. W liście z 28 III 1635 do Rady miasta Gdańska król polecał jej czynić wszystko, aby utrzymać tor w dobrym stanie technicznym, zdatnym do bezpiecznej żeglugi. Gdańszczanie odpowiedzieli na to w liście z 11 VI tegoż roku, opisując m.in. prace pogłębiarskie w ujściu Wisły i przedstawiając stosunki hydrologiczne na żuławskim odcinku Wisły, mające wpływ na stan techniczny odcinka przyujściowego, a więc stan toru żeglownego prowadzącego z Zatoki Gdańskiej do portu na Motławie¹.

Z. Br.

Z HISTORII URZĄDZEŃ WODOCIĄGOWYCH W POLSKICH MIASTACH

W nrze 5/1967 „Wiadomości Statystycznych” Marian Gajewski zajął się wiekiem wodociągów w miastach polskich. Przekazy piśmiennicze o wodociągach sieciowych w Polsce mamy od XIII w. Podsumowując swoje dotychczasowe poszukiwania, autor dał wykaz miast, które w wiekach XIII—XVIII miały wodociągi. Z miast tych w 1967 r. wodociągów nie miały: Frombork, Iłża, Opatów, Pilzno, Proszowice i Szadek. Oprócz zamieszczonych w wykazie 92 miast w wiekach XIII—XVIII miały wodociągi i inne miejscowości, nie będące dziś miastami (autor wymienił przykładowo 11 takich miejscowości).

Budowa wodociągów oparta nie tylko na doświadczeniu, ale i na podstawach naukowych rozpoczęła się w 1850 r.

W nrze 4/1967 „Gospodarki Wodnej” Jerzy Kłosowski pisze o 80 latach pracy współczesnych urządzeń wodociągowych i kanalizacyjnych Warszawy. Rozpoczęły one pracę 3 VII 1886. W artykule autor zajmuje się urządzeniami wodociągowo-kanalizacyjnymi nie tylko z tego okresu, ale pisze także o urządzeniach wcześniejszych, od XV w.

Z. Br.

PLANIMETR ŻELIŃSKIEGO

Planimetry skonstruowane przez Polaków opisał najobszerniej Feliks Kucharzewski w artykule zamieszczonym w „Przeglądzie Technicznym” a następnie wydanym jako samodzielna publikacja (Warszawa 1902). Planimetr Żelińskiego nie został jednak tą pracą objęty. Opis tego instrumentu zamieścił natomiast Wincenty Wrześniowski w popularnym podręczniku *Miernictwo niższe* (Warszawa 1841).

Informacje podane przez Wrześniowskiego a dotyczące budowy i posługiwania się powyższym planimetrem wraz z pewnym ich omówieniem ogłosił Eugeniusz Berezowski w artykule *Polomierz (powierzchniomierz) Żelińskiego* („Przegląd Geodezyjny”, nr 1/1967).

J. J.

¹ Oba listy wydał W. Czapliński w *Aktach do dziejów Polski na morzu*, t. VII, cz. 1. Gdańsk 1951, nry 47, 50.